

Chorographia Bahusiensis

Det år

**Bahus-Lands
Beskrifning**

Af

JOHAN OEDMAN

1746

Papper: Munkedals Bruk. Munkedal
Tryck: Munkreklam. Munkedal
Bindning: Wickströms Bokbinderi. Uddevalla
Pärm: Carl Zakariasson. Ed

Tryckt år 1983

UTGIVNING och DISTRIBUTION: Carl Zakariasson. 668 00 E D

Chorographia Bahusiensis Thet är Bahu-Läns Beskrifning av Johan Oedman föreligger nu förändrad från originalets frakturstil till ett latiniserat typsnitt som förhoppningsvis skall göra detta intressanta topografiska arbete tillgängligare för den stora allmänheten.

Ordens stavning eller författarens formuleringar har ej utsatts för någon förändring.

Efter att ha konsulterat intresserade och sakkunniga forskare har undertecknad kommit fram till att ovanstående förfaringssätt var det bästa för att förmedla Oedmans 1700-talsarbete till nutidens läsekrets.

Ett tack framföres här till personer och företag för all hjälp, uppmuntran och goda råd i samband med utgivningen:

Ortnamnforskare Dr. Gunnar Drougge, Solna

Författaren och hembygdsforskaren Sven Rydstrand, Brodalen

Arkivarie vid Landsarkivet i Göteborg, Bengt Sjögren

Arkivchef för Dialekt—Ortnamn— och Folkminnesarkivet i Göteborg, Hugo Carlsson.

Fru Kerstin Gustafsson, Västra Frölunda

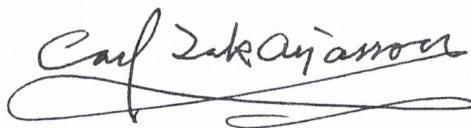
Fru Elsa Sjödahl, Göteborg

Fru Lena Sandström, Ed

Munkedals Bruk AB, Munkedal

Munkreklam, Munkedal

Wickströms Bokbinderi, Uddevalla

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Carl Zickert', with a long, horizontal flourish extending to the right.

FÖRETAL TILL TREDJE UPPLAGAN

När Johan Oedman år 1746 gav ut sin bohuslänska beskrivning, vars tredje upplaga nu föreligger, blev omdömena om boken minst sagt delade. Bland de lärde och i de högre stånden slog man ifrån sig efter att ha genomgått boken. Det hela var ju en dum och löjlig landsbygdskrönika, som i stort sett saknade kultur, ansåg man, och många satte den under rubriken "pekoral". Ty kulturen på den tiden var knuten till städerna, särskilt till Stockholm, och på landsbygden fanns intet av värde, bara dumma bönder och dumma präster, menade man.

Men allmogen i Bohuslän hade en annan åsikt om "Chorographia Bahusiensis". Det var ju en beskrivning av deras egen hembygd, deras egna kyrkor, fornminnen och annan historia, och detta var läsning som intresserade. Ty emellan all den kuriosas, som Oedman serverade som tilltugg, fann man godbitar så rara att man gärna översåg med alla fel och brister, som boken onekligen hade. Men man bedömde inte boken efter dess svagheter utan efter dess förtjänster. Och bokens kulturhistoriska värde var verkligen så stort, att det består ännu i dag efter mer än tvåhundra års kritik. Hade Oedman icke skrivit sitt verk, så hade vi gått miste om mycket stora delar av Bohusläns historia.

Bokens stora värde som kulturhistorisk källskrift kan kanske bäst belysas genom den enorma efterfrågan som den rönt de sista femtio åren. Trots en nyutgåva 1910, är den fortfarande så sällsynt på antikvariaten, att man måste betala 6 - 7 000 kronor för ett fint exemplar. Och det är långt emellan utbudet. På sockenbiblioteken är boken sällsynt.

Det är egendomligt att varken Oedman eller den prästman, pastorsadjunkten Axel Emanuel Holmberg, som nära hundra år efter Oedman utgav en ny bohuslänsk beskrivning, är infödda bohuslänningar. Oedman var västgöte och Holmberg född i Stockholm. Och något bohuslänskt påbrå hade ingen av dem.

Johan Oedman föddes i Borås år 1683 såsom son till rådmannen Peter Oedman och dennes maka Elisabet Lander. Han blev kyrkoherde i Tanum år 1719 och 1735 kontraktsprost i Vikornas då ännu odelade kontrakt. Han dog år 1749, alltså endast 66 år gammal. För övrigt har han själv skrivit om sig i boken, varför det är onödigt att här upprepa detta. Den blivande bohuslänskskildraren blev emel-

lertid tidigt faderlös, i varje fall vid 20 års ålder, och då gifte hans moder om sig med kyrkoherden och prosten i Bro på Stångenäset, Andreas Bornander, även han västgöte. Det blev alltså från Bro prästgård och Bro socken som Oedman först lärde känna Bohuslän och bohuslänningarna.

Men han gick ju i skola den mesta tiden i Uppsala, Lund och Rostock, därför blev det mestadels blott på sommarferierna som han kunde uppehålla sig i Bro. Men han synes ändå ha mycket intresserat sig för denna bygd och han beskriver den ganska utförligt men tillägger på slutet att "här vore kanhända ännu mera att märka". Det var verkligen skada att han då inte hann med att nedskriva allt.

Det är möjligt att det var i Bro socken, som Oedman erhöll många av de uppgifter om folkets vidskeplighet och övertro, som han utförligt berättar om. Men om trolldomen här berättar han ej något. Annars låg det ju nära till hands att han här fått till livs en mängd berättelser från häxprocesserna. Här dömdes ju bondfolket Ivar och Elin i Staxäng till döden för trolldom år 1670, och dessa och andra bör ha levat i friskt minne bland Broborna vid 1700-talets början. Men Oedmans tystnad om detta får kanske tas som ett bevis för att hans övertro var vacklande. Säkert trodde han inte själv på trolldomen, utan han förmanar folket att överge vidskepelserna och bruka Guds ord i stället.

Många är säkerligen förvånade över att Oedman inte berättar något om våra bohuslänska hällristningar. Var de inte upptäckta på hans tid, eller var de övertäckta av jord? Nej, så var det i alla fall inte, utan de var kända men inte ansedda som värdefulla. Inom den lärda världen ansåg man att de var resultatet av klåfingriga pojkars arbete och räknades inte som fornlämningar. De var osedliga och närmast i rang med porrbilder, om detta ordet funnits då. Även om Oedman kanske hade en något annorlunda uppfattning om dem — han var ju präst i Bohusläns hällristningsrikaste socken — så vågade han inte för folkets och sina ämbetsbröders skull skildra hällristningar. Vad skulle man då sagt om honom och hans verk? Därför valde han att tåga om dessa nu så ansedda kulturminnen.

Oedman säger att han hållit på att arbeta med sin bohuslänska beskrivning i tio års tid och har haft många sömnlösa nätter för dess skull. Han tvekar inte att kalla arbetet "nästan hercueliskt", och man kan väl förstå att han slitit hårt. På hans tid fanns det ju inga telefoner och inga tåg eller bilar. Oedman fick sätta sig på hästryg-

gen och kуска runt i socknarna, om han ville teckna ned några traditioner eller läsa i några gamla protokoll, som låg i prästgårdarna, inte alltid så väl bevarade. Visserligen fanns det redan nu stora arkiv i Oslo och Köpenhamn, där gamla bohuslänska dokument bevarades, men dit vågade sig aldrig Oedman. Han kunde inte hinna med det, och han litade mest på vad han hörde berättas muntligt. Mycket av detta fanns aldrig nedtecknat. Därför kan hans bok i många avseenden betraktas som en källskrift.

När Oedmans bok om Bohuslän utkom, skrev dåvarande kyrkoherden i Krokstad, Peter Schvantesson-Höök några verser, som också är medtagna i boken. Han nämner där om "så många vackra värck", som Oedman tidigare givit ut. Tyvärr vet man inte nu vilka dessa verk var. Veterligen har han nämligen inte givit ut något i tryck mer än en liten skrift om mærgel och en liten hyllningsdikt till drottning Ulrika Eleonora. Men möjligt är att hans tidigare arbeten aldrig kommit ut i tryck.

I varje fall är Johan Oedman en märklig man och hans bok *Chorographia Bahusiensis* en märklig bok, som man måste läsa från pärm till pärm om man vill lära känna det gamla Bohuslän. Där om råder i dag inga delade meningar. Men det är också självklart att man måste läsa med urskillning och kritisk skärpa, om man skall få den rätta behållningen av Oedmans sällskap.

Sven Rydstrand

Chorographia Bahusiensis

Thet år

Bahus-Gåns Beskrifning,

Så

Til theß Natur/ Art och Bestaffenhet
Under Fred och Seigd

I

Samla urminnes Tider
Under Dansta Regeringen/
Som til theß nu warande Tilstånd

Sedan

Thet kom, genom Freds-Fördrag
Under Sveriges Crono/

Så de

Swad Inbyggarens Wäsende, Handel
och Naring i alla Stånd widkommer,
som ock alla the Märckwärdigheter, man
kunnat på alla Orter i hwart Stäl utur dy-
stra Mörckret upleta ock nu i Dageliga
set bringa, efter mångas
åstundan

Af

JOHAN OFDMAN,

Past. i Tanum & Präpos. Wikenfium in Bahusia,

Med Kongl. Maj:ts Allernådigste Privilegio.

STOCKHOLM,

Hos LARS SALVIUS på egen kostnad 1746.

Chorographia Bahusiensis
Thet är:
Bahus-Läns
Beskrifning,
Så
Til thess Natur/ Art och Beskaffenhet
Under Fred och Feigd
I
Gamla urminnes Tider
Under Danska Regeringen/
Som til thess nu warande Tilstånd
Sedan
Thet kom, genom Freds-Fördrag
Under Sweriges Crono/
Både
Hwad Inbyggarenas Wäsende, Handel
ock Näring i alla Stånd widkommer;
som ock alla the Märckwärdigheter, man
kunnat på alla Orter i hwart Giäl utur dy-
stra Mörckret upleta ock nu i Dagsliu-
set bringa, efter mångas
åstundan
af
JOHAN OEDMAN
Past. i Tanum & Præpos. Wikensium in Bahusia.
Med Kongl. Maj:ts Allernådigste Privilegio.
STOCKHOLM,
hos LARS SALVIUS på egen kostnad 1746.

Sans Kongl. Höghet
Then
Durchleuchtigste, Högborne
Prinken och Herren,
Prink **ADOLPH
FREDRICH,**
Sweriges Gjöthes och Wendes
Utkorade och Hyllade
Arf-Örste,

Sinom Nådigste Herra.

Hans Kongl. Höghet
Then
Durchleuchtigste, Högborne
Printzen ock Herren,
Printz ADOLPH
FREDRICH,
Sweriges Giöthes ock Wendes
Utkorade ock hyllade
Arf-Förste,

Sinom Nädigste Herra

Durchleuchtigste
Hr = Frink,

Allernädigste Herre.

 S för Eders Kongl. Hög-
hets Höga Sgon och Nåd-
diga Ansikte / understår sig
i diupaste underdånighet at
framte en person, boende in på Den
Tule / som synes mycket ung / men är
dock mycket gammal öfwer 100de år:
är en Littelägg / och Allster af en utgam-
mal Mor, Raumarife benämnd,
men af en långt äldre Fader Stwe-
diot wid namn: ser wäl utwärtas
slätt

Durchleuchtigste
Arf-Printz
Allernådigste Herre.

IN för Eders Kongl. Höghets höga Ögon och Nådiga Ansikte/ understår sig i diupaste underdånighet at framte en person, boende in på Öen Tule/ som synes mycket ung/ men är dock mycket gammal öfwer 100de år: är en Ättelägg/ och Alster af en utgammal Mor, Raumarike benämd, men af en långt äldre Fader Swediot wid namn: ser wäl utwärtens slätt ut/ hälst han är klädd i en ringa af Pappers klutar sammanwirckad klädning; dock om han får Audien- ce ock then Höga Nåden/ at komma in i Eders Kongl. Höghets eget Cabinet, torde Eder Kongl. Höghet/ kan hända/ få thet tycke til honom/ som fordom Alexander Magnus til Homeri Iliada om thet Trojaniska Kriget ock then tappre Nordiske Hielten Konung Carl then XII högloflig i åminnelse til Curtium, medelst the ther i frambrakte then store Alexandri oförlikneliga tappra Dater mot the Perser och Indianer. Han ser wäl oborstader ock osnygg ut/ men lä- rer dock/ som en stumm Redner/ eller stilla tigande Tales-man/ gif-

wa Eder Kongl. Höghet/ såsom en främmande ock här på orten obekant Herre rätt Besked ock Uplysning både om nytt ock gammalt/ särdeles Wikwäringarnes upförande i nya och gamla Feigder ock Härnader/ theas Oeconomie, Commerce, Handel ock Wandel etc. Hwar under man finner många sälsamma ting/ som Eder Kongl. Höghet lära beweka at gifwa thenna gamla Mannen Audience åtminstone 1 Timma om Dagen under lediga stunder/ tils Eder Kongl. Höghet fådt besked af Honom om alt hwad Han wet.

Eder Kongl. Höghet har wäl sedt Honom år 1744 Midsommars dagen/ men ganska litet/ allenast til thess ena öga, som är så stort som Bahus Slott ock thet wid Eder Kongl. Höghets Nedresa från Stockholm til Carls-Crona at i glädje emottaga och undfäna sin Högtälskeliga wärdaste. . ock dyraste Gemål LOVISA ULRICA, alles wår Nädigste utkorada Arf-Princessa: gifwe Gud i en wälsignad stund/ til hela Rikets obeskrifwelig Glädje/ Fred och Fromma!

Eder Kongl. Höghet hade wäl ärnat (som jag hörde) samma gång bese thenna Personen något mera/ åtminstone til thess 2dra öga, som är ej mindre/ än thet förra/ nu så stort/ som Carlsten i Mastrand/ men Storm ock ondt Regnwäder gjorde thet om intet.

Nu som man ingen rätt idee' eller Concept kan ha om en Persons Beskaffenhet allenast af ögonens åskådande; Ty har jag af undersåtelig plickt ock kärlek för thenna gamla Mannen/ som mig med hustru ock 15 än i lifwe warande Barn så många år uppehållit/ närdt ock klädt/ understådt mig at beledsaga Honom helt ock hållit til sin Statur från hufwudet til fötterna in til Eder Kongl. Höghet/ som må intet förskräckas öfwer thess längd til 18 Muhl/ i thet nogaste räknakt/ fast man bör wäl lägga 3 ther til/ ock thess bredd öfwer axlarna 7 Mil/ jemte thess ofanteliga Ögon/ så stora/ at the sitja 2 muhl ifrån hwar andra/ på thet Eder Kongl. Höghet må kunna thenna Personen rätt betrakta ock til alla delar nådigt anskåda/ tils thenna Personen ock gamla Mannen wid sin lyckeliga återkomst från Stockholm försedd/ jämte säkert Rese Pass/ med Hans Kongl. Maj:ts ock Eders Kongl. Höghets Höga Nåd ock Kongl. Försäkran at bli så wäl som alle andre Personer ock trogne undersåtare i Riket beskyddad/ förswarad ock privilegierad, särdeles som han med sin stora widlöftiga Familie och Ättegrenar aldrig budit til at rebel- lera, aldrig at affalla ifrån sin hyllade Konung/ utan i alla Feigder wist största trohet/ nit och flit/ får den Höga Nåden ock Lyckan at se Eder Kongl. Höghet Personligen hos sig i sin lilla Tract, utan Prakt.

Imedlertid ware Gud med Eder Kongl. Höghet/ Thess Högstälske-
liga Gemål så wäl som med Hans Kongl. Maj:t/ styre ock regere/
wälsigne ock beware til Kropp/ Lif ock Siäl nu ock i alla äwighet/
önskar trohierteligen

Tanum d 6. Febr.
1745.

Eders Kongl. Höghets

Underdånigste Tjenare
ock
Trogne Förebjare
JOHANNES OEDMAN.

Söretal

Til Påsaren.

Ag har ofta undrat på, at Papper ej är dyrare, än thet är, hållt så mycket strifwes, tryckes ock i dagstusset komma så många Wärd, liksom äwighetenes Alster; ändock Papperet är af gamla Klutar sammansatte, så warar thet likwist längre än Stål ock Marmor. Then widtberömda Staden Rom, som kallades Caput orbis & urbs urbium, then förnämste Stad i hela Wärden, som war af sine präktige Bygningar, Palais ock Monumenter, af förståndige ock wittre, rättfärdige ock manhaftige Män berömmelig, är allaredo til en stor del död ock begrafwen, ock hade länge sedan warit i Förgåtenhetenes Floden Zima fördräckt, thet som icke thet tunna Papperet hade hållit Hufwudet uppe på henne ock wist thet Contrafait ock Skapnad.

Wi hafwe wäl et Rom i stället för thet
X 5 X förra

Företal til läsaren

Jag har ofta undrat på, at Papper ej är dyrare, än thet är, hälst så mycket skrifwes, tryckes ock i dagsliuset komma så många Wärrck, liksom äwighetenes Alster; ändock Papperet är af gamla klutar sammansatte, så warar thet likwist längre än Stål ock Marmor. Then widtberömde Staden Rom, som kallades Caput orbis & urbs urbium, then förnämste Stad i hela Wärrden, som war af sine präktige Bygningar, Palais ock Monumenter, af förståndige ock wittre, rättfärdige ock manhaftige Män berömmelig, är allaredo til en stor del död ock begrafwen, ock hade länge sedan warit i Förgäthenhetenes Floden Zima fördränckt, ther som icke thet tunna Papperet hade hållit Hufwudet uppe på henne och wist thess Contrafait och Skapnad.

Wi hafwe väl et Rom i stället för thet förra, men thet wansläktar ock är sin gamla Moder litet eller intet lik.

Hwad wete wi af thet gamla första Templo Pacis at säga i Rom, antingen thet hade warit til, eller nedfallit samma natt Christus föddes, om icke Orofius hade skrifwit det? Ho hade väl utan Skrift kunnat upräkna eller omtala the verser, som blefwo fundne inter rudera Templi?

Virginitas, Partus discordes tempore longo, Virginis in gremio foederata pacis habent.

Ho har sedt thet altare, som K. Augustus uprättade på Capitolio med thenna Öfwerskrift: Ara Primogeniti Dei, ther Suidas in Au-

gusto ej underrättat oss ther om? Hwad hade wi om Auentino ock en del af Circo, som blefwo under Tiberio afbrände, om icke Cornelius Tacitus p. 136 ock Suetonius p. 371 hade uptecknad det? Hwad weste wi om Neropolis, om Augusti operibus, som han uprättat, at tala, nemligen om Foro ock Martis Veteris Tempel: om Apollinis Tempel in Palatio: om Jovis tonantis Tempel in Capitolio, ther icke Historici lemnat oss thet i sina skrefne Böcker? Staden (säger Suetonius) såg illa ut, medelst then gamla Brand ock ödeläggelse uti Titi Vespasiani tid: thet stod hwar en fritt at antaga the ödelagde Platzar ock bygga ther på, ther rätta ägaren thet försummade; Men Titus Vespasianus tog sig före at föra Capitolium i sit förra stånd: Han lät först uprödja Platzarne ock på sin egen Bekostnad utföra en del af gruset: Han war sorgfällig at igen uprätta 3000 Koppar-Taflor, hwar i the gamle Lagar och Stadgar woro ingrafne, som tilförene woro förbrände, i thet han upsökte åtskilliga Copier ock på samma sätt, som förr, brakte them i godt stånd ock bruk; såsom Reglor wid Regiments-Styrelsen: Han bygde Templum Pacis å nyo näst wid Torget: Han lät upresa Amphitheatrum mit i Staden, efter samma Modell, som K. Augustus thet låtit afrita etc.

Hwad weste wi om the manhaftige Män ock theras berömwärde Dater at tala? Om icke Plutarchus, Homerus, Valerius Max. Liuius, Curtius ock andre hade beskrifwit them?

Månge komma från Rom, men aldrig sedt the Christnas Rom, som ther är, ock kallas Roma Subterranea: Icke eller the af Marmor och Alabaster (fast än mycket förfalne) förträffelige Bygningar, upsatte til the ståndaktige Christnas ock Martyrers Åminnelse: Men af alt sådant hade man ej west mer at säga, än af Troia, om hwilcken wäl alla weta at tala, men ingen ännu kunnat säga, hwar den legat. En Del wilja wäl wisa några Rudera, men utan grund: Poeten Ouidius säger wäl:

Jam seges est, ubi Troia fuit, reseccandaque falce,

Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.

Semisepulta Virum curuis feriuntur aratris

Ossa, ruinosas occulit herba domos. h. e.

Nu rispas, plöjes, sås, nu höstes Korn och Kärna,

Hwar Troia fordorm war, ther mången brytt sin

Hierna

För Krigets seger-krantz, ja mångt et Hielte-Ben,

Upplöijes på then Stad, ther förr stod mur ock sten.

Orten kan therföre knapt vidare betecknas än Böcker therom handla. Mig synes altså att Papper är waraktigare än Stål och Marmor, ty thessa kunna nederbrytas, förrostas ock omkomma, men Papper ock Böcker, fast ringaste af styrcka, äro dock the aldrowaraktigaste til at hålla et Ting i åminnelse, ock här uti synas the mig at släktas the fattiga, som äro mångfaldige; Dör en bort, äro nog igen: Men om the rike ock mäktige dö, som ock må ske, äro få igen som ge antingen til Gudshus eller the fattiga; Om nu en rik reser up en Marmor-Stod, låter han therwid bli, emedan til at resa flere kostar alt förmycket: Men man kan upresa några 1000de Pappers-Stoder under en Boks tryckande, som kostar med alla thess exemplarer ej hälften så mycket som en Marmor-Stod eller et Epitaphium.

Absalon lät uprätta sig en Stod til sit Namns Åminnelse ock kallade then Absalons Hand; Men aldrig hade wi west om Absalons Stod at säga, om icke Papperen hade lärdt oss thet, ock som Alexander Magnus säger om Achillis Ros ock Homeri Vers, at Achillis Namn hade warit begrafwit ock med hans Kropp förruttnad, ther som icke Homeri vers hade giordt honom liksom odödelig.

Til then ändan har jag på mina gamla Dagar understådt mig, fast under mångfaldiga Ämbets-sysslor, bland många unga wittra Män, som sig thetta Wärrck påtagit at fullborda, men dock lemnat ogjordt (fato, nescio, quo) thenna Bahusläns Beskrifning, genom Guds nådiga Tilhjelp på thenna ringa Pappers-klut utur mörkret i dagsliuset bringa, hwar til jag blifwit upmuntrad icke allenast af Arcke-Biskopens D. Petri Kenicii märckwürdiga Bref til hela Clericiet, daterat Upsala d. 27 Julii 1631, thet Hr. Eric Benzelijs junior i sit Periculo Runico anfördt ock jag håller wärdigt, efter thetta Företal, ord ifrån ord af thess eget Manuscript införa, utan ock af the 2ne widtherömde Arcke-Biskopar ock Doctorer, bägge kötzlige Bröder Herrar Eric ock Jacob Benzelier, som stedse warit mine Höggunstige Förmän ock Gynnare, then förre så länge han lefde, then senare ännu (hwars lifstid GUD nådeligen förlänge, til sin Äro ock wår Christeliga Kyrckos upbyggelse!) at uprätta liksom en Pyramid eller Pappers-Stod, på hwilken korteligen, dock tydeligen stå afstade til äwigt Äreminne, fast på slätt ock tunt Papper, alla the Antiquiteter ock Documenter, som höra til Bahus-Läns Beskrifning från Hedenhös här ock legat i dystra Mörckret, som the gamle Urner med the dödas aska begrafne, men igenom mycken läsning i the Norske Historiske Scribenters så gamla som nya Chrönickor ock Handlingar, samt tilhjelp ock uplysning af the här nu dels döde,

dels än i lifwe warande Herrar Probstar, Kyrckoherdar och wördige Präst-Män öfwer hela Länet, under min visitation och Brefwäxling, hwarföre jag har orsak them storligen at tacka ock berömma, fådt them tämmeligen i dagsliuset, fast mycket utan twifwel är, som jag ej hint med eller förmådt at upleta.

Then Gunstige Läsaren behagade förthenskuld min goda Wilja up- taga för sielfwa Wårcket; Nam in magnis voluisse sat est, ock the Felaktigheter, them jag af Okunnoghet, såsom en svag Menniska, kunnat begå, med Kärleksens Mantel öfverskyla ock alt til thet bästa uttyda.

Far wäl!

ARCKE-BISKOPENS D. PETRI KENICII BREF til Upsala Presterskap.

Hederlige/Wördige ock Wällärde gode Herrar och Män Dn. Præpositi & Pastores uti Upland och Norlanden.

Eder skal allom witterligit wara, at H. K. Maj:ts vår alles nådigste Herre ock Konung af Kongsl. Gunst ock Nåde med synnerlig Omwårdnad ock god Affection uti alt thet som på åtskilligt, högt, betänckt ock lofwärdt Sätt kan tjäna ock lända vårt k. Fädernesland til warande Ära och Berömmelse, hafwer nådigst År Christi 1630 d. 30 Maii Wällärde Dn. Martinum Aschaneum uti Himmelby ock Frestad, såsom ock W. Johan Hindrichsson på Wårdsätra med Konungsliga Bref ock Instruction förordnat ock befullmäktigat at wara Regni Antiquarii ock i Befalning gifwit öfwer hela Riket grannelig med all flit upsöka, anteckna och samla alla lofliga gamla Monumenter, Handlingar och Skrifter, såsom Fäderneslandet kan blifwa illustreradt med, besynnerligen.

1. Allehanda Runa-Skrifter, både i Böcker ock på Stenar.
2. Computorum Runicorum, eller Runstafwars varia artificia eller åtskilnad.
3. Gamla Lagböcker, Skræer, Recesser, Statuter, Privilegier ock Ordningar.
4. Gamla Chrönikor, Historier, Dickter, Rune- ock Kämpe-Wisor.
5. Gamla Bref ock Handlingar, ther af man någon Rättelse om Mynte-wärderingar, Adel-Släkter eller Wapner kan hafwa.
6. Gammalt Mynt ock Penningar.

Thet I vidare af theras instruction förnimma kunnen, hwilcket alt ländet Fäderneslandet til loflig Berömmelse, hwilcket sedan skal til sit rätta Bruk uti Cronones ock H. K. Maj:tz reservet ock Häfdebur lefwereras ock Rikena til Nytt och Häfd publiceradt warda. Therföre är på H. Kongl. Maj:tz wägnar min alfwarliga ock

flitiga Begäran, at I uti hwars ock ens Edra Församling låta Eder
samteligen finnas trogne ock flitige ther efter ransaka ock åhörarne
en part, som utaf missförstånd nyttiga Monumenter dölja, rätta
ock underwisa, them utskickade hielpa ock förfordra, at alt nyttigt
förbenämt kan komma them tilhanda, på thet H. K. Maj:tz nådiga
Wilja therutinnan måtte hafwa sin rätta Framgång ock Fullbordan.
At I thetta troligen efterkomma wiljen, är min alfwarliga ock fliti-
ga Förmaning.

Feliciter valet. Datum Ubsala d. 27 Julii 1631.

V. H. S.

Petrus Kenicius Upsaliensis

Förtekning
På alt hwad i thenna Bok afhandlat är.

THET FÖRSTA HUFWUDSTYCKET
Om
Bahus-Län i Gemen

I. CAP.	Pag.
Om thes namn och uprinnelse. _____	29
II. Om thes längd bredd och gräntzeskillnad _____	31
III. Om thes fördelning och Indelning _____	33
IV. Om Hafwet och the största Sjöar Älfwar och strömmar —	42
V. Om allehanda slags fiskar både i salta Hafwet och färska Insiöar _____	48
VI. Om Sjö- och Skogsfoglar samt flygande Insecter och djur _____	56
VII. Om allehanda slags Fyrfotade samt kråkande djur _____	60
VIII. Om Skog, Marck, Åker, Äng samt Mineralier och Berg-Werk _____	63
IX. Om Inbyggarens Handtering Handel och Wandel så på landet som i Städerne _____	65
X. Om Odalsjord, Odalsmän, Landtskylds- och Mensal samt Annex-hemman, Bygsel, Skatt och Crono Utlagor årligen —	66
XI. Om Luften och Nordljusningar _____	72.
XII. Om Ätte-backar, Jätte-Grafwar och Stenröstor _____	75
XIII. Om the Gamla Nordskas Gille och Gästabod, samt föröfwade widskepelse therwid och eljest _____	78

THET ANDRA HUFWUDSTYCKET

Om

Bahus-Län i synnerhet

Then Första Delen

Om

The Slott och städer som här äro.

I. CAP.

	Pag.
I. Om Bahus Slott _____	85
2. Om Kong-Elfs stad och Sockn _____	90
3. Om Ytterby Annex til Kong-Elf _____	98
II. Om Mastrands stad och Slottet Carlsten _____	100
III. Om Uddewals stad _____	109
Om Ryr Annex _____	115
IV. Om Strömstad _____	116

Then Andra Delen

Om Elfsyssels Probsteri och Pastorater

I. CAP.

Om the på Hisingen belägne 3:ne Giäl.

1. Om Säfwe Pastorat _____	121
2. Om Thorslanda Pastorat _____	124
3. Om Lundby Pastorat _____	127

II. CAP. Om the på Inland belägne Giäl.

1. Om Kareby Giäl i Södre Härad _____	132
2. Om Thoreby ibid. _____	135
3. Om Hjertums Giäl i Torpa Nordre Härader _____	140
4. Om Östmåls Giäl. ibid. _____	149
5. Om Spekerö Giäl. ibid. _____	151
6. Om Solberga Giäl. ibid. _____	154
7. Om Forssella Pastorat i Fräkne Härad _____	158
8. Om Tiörns Giäl på Oroust Östra och Västra Här. _____	163
9. Om Myckleby Giäl. ibid. _____	178
10. Om Tegneby Giäl. ibid. _____	185
11. Om Morlanda Giäl. ibid. _____	196

III. CAP. Om the i Sunnerwiken, dock i Elfsyssels Probsteri belägna Pastorater, utom Uddewald, Bäfwé och Ryr, såsom Annexer eller Red-Kyrckor, som de kallas i Svenska Kyrck-Ord. C. 2. §. 7.

1. Skredwik i Lane Härad _____	202
2. Bogenäs i Lane Härad _____	208

Om Wikornas Probsteri dels i Sunner- dels i Norr-Wiken.

IV. CAP. Om the i Sunnerwiken.

1. Om Foss Giäl i Tunge Här. _____	215
2. Om Bro Giäl i Stångenäs Här. _____	223
3. Om Sotenäs Giäl och Härad _____	233
4. Om Krokstads Giäl i Sörbygden _____	240

V. CAP. Om the i Norrwiken

1. Om Qwille Giäl och Härad _____	246
2. Om Tanums Giäl och Härad _____	255
3. Om Nafwerstads Giäl i Bullarns Härad _____	265
4. Om Skee Giäl i Wätte-Här. _____	274
5. Om Hougdals Giäl. ibid. _____	283